Wikipedia

Hebreska

Hebreska (hebreska *עברית*) er vestur-semískt mál, náskylt arameísku og arabísku. Klassísk hebreska er málið sem er á hebresku biblíunni. Nútímahebreska, *ivrit*, er opinbert tungumál í Ísrael, auk arabísku. Hebreska er rituð frá hægri til vinstri með hebreska stafrófinu.

Hebreska *עברית*, Ivrit'	
Málsvæði	Ísrael og öðrum löndum, s.s. Argentínu, Brasilíu, Tjíle, Kanada, Frakklandi, Panama, Bretlandi, Bandaríkjunum og Úrúgvæ
Heimshluti	Miðausturlönd og víðar
Fjöldi málhafa	um 15 milljónir
Sæti	83
Ætt	Semísk tungumál Vestursemísk mál Miðsemísk mál Norðvestursemísk mál Kanansmál **Hebreska**
Skrifletur	Hebreska stafrófið
Opinber staða	
Opinbert tungumál	Ísrael
Stýrt af	Hebreskuakademían (האקדמיה ללשון העברית, *HaAqademia LaLashon Ha'Ivrit*)
Tungumálakóðar	
ISO 639-1	he
ISO 639-2	heb
SIL	heb

ATH: Þessi grein gæti innihaldið hljóðfræðitákn úr alþjóðlega hljóðstafrófinu í Unicode.

Hebresku má skipta í tvö tímaskeið. Eldra hebreska stafrófið hafði 22 bókstafi eins og í nútímahebresku og líkt og í egypsku atkvæðaskriftinni eru eingöngu samhljóðar ritaðir. Að útliti er eldra hebreska starfrófið líkara letri Fönikíumanna, enda afkomandi þess, en yngra hebreska stafrófinu.

Elstu heimildir um hebresku er að finna í Deboraljóðinu í Dómarabókinni frá ca. 1250-1000 f.Kr. Klassíska málið stóð með blóma frá 1000-538 f.Kr. en hebreska mun hafa verið upphaflegt tungumál Gyðinga enda er Gamla testamentið skrifað á því máli. Gyðingar munu þó almennt hafa talað annað semítískt tungumál við Krists burð, arameísku, en þeir héldu hebresku sem helgimáli, líklega svipað og latína hefur löngum verið notuð í kaþólsku kirkjunni. Þannig hélst hebreska sem ritmál fræðimanna og fram á okkar tímatal er verið að skrifa rit í Júdeu á hebresku og arameísku, samanber Mishnah, Talmud og Qumran-handritin.

Ísraelsmenn hafa unnið markvisst að því að koma hebresku á sem móðurmáli í Ísrael en áður en Ísraelsríki var stofnað réðu Bretar Palestínu og voru þá þrjú opinber tungumál í landinu: arabíska, hebreska og enska. Um og eftir stofnun Ísraelsríkis 1948 flúðu margir arabar landið og fjöldi Gyðinga streymdi þangað. Gyðingarnir komu víða að með hin ýmsu móðurmál, eins og þýsku, rússnesku, pólsku og jiddísku.

Nútíma hebreska byggist á hinu forna helgimáli og er móðurmál flestra Ísraelsmanna í dag (um 7 milljónir manna eða 77% þjóðarinnar) en talið er að alls tali um 15 milljónir manna hebresku í heiminum í dag í ýmsum löndum.

Á Hólum í Hjaltadal er eintak af Biblíunni á hebresku og eru skrifaðar inn í hana athugasemdir meðal annars með hendi Guðbrands Þorlákssonar Hólabiskups (um 1541–1527). Guðbrandur var stórvirkur á sviði þýðinga og bókaútgáfu en mesta þrekvirki hans var útgáfa Biblíunnar árið 1584. Hugsanlegt er að Guðbrandur hafi notast við hebreska frumtexta Gamla testamentisins er hann bjó biblíuna í íslenskan búning.

Efnisyfirlit

Ritháttur og letur

Nútíma hebreska er rituð frá hægri til vinstri með hebresku letri. Nútímastafrófið er byggt á ferkantaðri leturgerð, sem er þekkt sem *ashurit* (assyríska) og hefur þróast úr arameíska stafrófinu. Skrifstafir hebreska stafrófsins eru meira hringlaga og eru sumir allfrábrugðnir samsvarandi prentstöfunum. Miðaldagerð skrifstafana þróaðist í aðra leturgerð, *rashi* letur, sem samsvarar skáletri og er notað fyrir undirmálstexta og skýringaglósur í trúartextum.

Sérhljóðar

Upprunalegir biblíutextar á hebresku innhéldu eingöngu samhljóða og stafabil og er sá ritháttur enn notaður í Torah-ritunum sem notuð eru í sýnagógum. Til er ritháttur sem inniheldur sérhljóða sem kallast *niqqud* (þýð. punktar) og þróaðist á fimmtu öld. Sérhljóðarithátturinn er einkum notaður í dag í prentuðum Biblíum og trúarritum en einnig í ljóðlist, barnabókum og byrjendatextum handa nemum í hebresku. Mest af hebreskum nútímatexta er ritaður með eingöngu samhljóðum, stafabilum og vestrænni punktasetningu og til að auðvelda lestur án sérhljóða eru svokallaðir matres lectionis (sjá neðar) notaðir í orðum sem annars væru rituð án þeirra með niqqud rithætti. Niqqud rithátturinn er stundum notaður þegar nauðsynlegt er að draga úr tvíræðri merkingu orða, (svo sem þegar ekki er hægt að skilja eins stafsett orð út frá samhengi í texta) og til að rita erlend nöfn í þýðingum.

Samhljóðar

Hebreskir samhljóðar eru allir táknaðir með einum staf (með fáeinum undantekningum í nútíma hebresku). Sumir samhljóðar eru táknaðir með sama bókstaf, t.d bókstafurinn “bet” fyrir samhljóðana /b/ og /v/ - en þá er greinarmunur gerður á “hörðum” samhljóða og “mjúkum” og ræðst framburðurinn þá oft af samhengi textans. Með punktarithætti, niqqud, eru harðir samhljóðar táknaðir með punkti, sem kallast dagesh, í miðju.

Það eru tuttugu og tveir bókstafir í hebreska stafrófinu, sem kallast „aleph bet“ eftir fyrstu tveimur stöfunum. Bókstafir stafrófsins eru eftirfarandi: Aleph, Bet/Vet, Gimel, Dalet, He, Vav, Zayin, Chet, Tet, Yod (borið fram Yud af Ísraelum), Kaf/Chaf, Lamed, Mem, Nun, Samekh, Ayin, Pe/Fe, Tzadi, Qof (borið fram Koof af Ísraelum), Resh, Shin/Sin, Tav.

Mater lectionis

Bókstafirnir *he*, *vav* og *yod* geta táknað samhljóðana /h/, /v/ og /j/ eða komið í stað sérhljóða og nefnast þeir þá „emot q´ria“ (matres lectionis á latínu eða „mæður lestrar“ á íslensku).

Stafurinn he í enda orðs táknar venjulega sérhljóðann /a/ sem venjulega þýðir að orðið er kvenkyns eða sérhljóðan /e/ sem þýðir yfirleitt að orðið er karlkyns. Í fáum tilfellum getur það táknað /o/ til dæmis í שְׁלֹמֹה (Shlomo, Solomon). He getur líka verið eignarfalls viðskeyti fyrir 3. persónu eintölu kvenkyni og er þá ekki matris lectionis heldur samhljóðinn /h/ en í hebresku talmáli er þessi greinarmunur sjaldan gerður.

Vav getur táknað /o/ eða /u/, og yod getur táknað /i/ eða /e/. Stundum er tvöfalt yod notað fyrir /ej/ eða /aj/ (þessi ritvenja þróaðist úr jiddísku). Í sumum ísraelskum nútímatextum er stafurinn alef notaður til að tákna langt /a/ í erlendum nöfnum, einkum af arabískum uppruna.

Áherslutákn

Það er ekki til neitt eitt staðlað tákn til að tákna áherslu í hebreskum texta. Venjulega er ekkert tákn fyrir áherslu. Stundum er áhersla merkt í bænatextum þannig að þegar áherslan er ekki á síðasta atkvæði orðs er lítið strik sett undir fyrsta samhljóðann í fyrsta áhersluatkvæðinu.

Seinna áhersluatkvæði í orði er hægt að tákna með lóðréttu striki sem kallast meteg (מתג), og er vinstra megin við sérhljóðann.

Þessi tákn eru eingöngu notuð í niqqud texta.

Málfræði

Í hebresku er enginn ótiltekinn greinir. Tiltekni greinirinn er -ha og er hann forskeyttur. Í hebresku eru tvö málfræðileg kyn, karlkyn og kvenkyn. Karlkyns nafnorð enda á -ím í fleirtölu oftast eða alltaf en kvenkyns nafnorð á -ot.

Heimildir

- Andrew Robinson, *The Story of Writing* (Thames & Hudson, 2007).
- Bjarki Már Karlsson, „Upphaf skriftar og stafrófs“ (http://wayback.vefsafn.is/wayback/20051101195327/www3.hi.is/~bmk/upphafskriftar.php) (Skoðað 25. mars 2009)
- EMB. „Hvaða tungumál, fyrir utan hebresku, tala Ísraelsmenn?“. Vísindavefurinn 28.7.2003. http://visindavefur.is/?id=3613. (Skoðað 25.3.2009).
- Sigurbjörn Einarsson, „Þýðingar á íslensku“ (http://wayback.vefsafn.is/wayback/20071210123615/www.biblian.is/default.aspx?action=generaltopics&id=15) á Biblían.is (Skoðað 25. mars 2009)
- Sigurvin Jónsson, „Spekin í samhengi hellenismans“ (http://sigurvin.annall.is/2006-11-04/22.27.26/) (Skoðað 25. mars 2009)
- Ghil'ad Zuckermann, *Language Contact and Lexical Enrichment in Israeli Hebrew* (https://www.palgrave.com/gp/book/9781403917232). (ISBN 9781403917232 / ISBN 9781403938695) (Palgrave Macmillan, 2003).

Tenglar

- *Vísindavefurinn:* „Hvaða tungumál, fyrir utan hebresku, tala Ísraelsmenn? (http://visindavefur.hi.is/svar.asp?id=3613)“